

MISJA ŚW. ŚW. CYRYLA I METODEGO I JEJ ODDZIAŁYWANIE NA WSPÓŁCZESNE TERENY POLSKI

TOMASZ TARASIUK

Instytut Sztuki PAN w Warszawie

Byli młodymi ludźmi, stali u progu obiecującej kariery w szeregach bizantyjskiego duchowieństwa i administracji, gdy zrodził się projekt misji do słowiańskich pogan. Rozwój tej misji nie byłby zapewne możliwy, gdyby nie gotowość Cyryla i Metodego do podjęcia określonych decyzji, nie mniejsze jednak znaczenie wypada przypisać miejscom, w których przebywali, i ludziom, których spotykali na słowiańskiej ziemi. Jeśli prześledzimy ich drogi, to odnajdziemy tam większość najważniejszych ośrodków życia duchowego ówczesnych ziem Słowiańskich. *Żywot świętego Metodego*, kroniki Galla Anonima, Thietmara i Wincentego Kadłubka, oraz szereg innych źródeł, mogą stać się pouczającym przewodnikiem dla pielgrzymujących w czasie – do obecnych ziem polskich przełomu IX i X stulecia. Spróbujmy zatem naszkicować duchową mapę Polski, jaką znali żyjący za czasów Cyryla i Metodego.

Historycy od dawna zastanawiają się, jakie były przyczyny postanowienia Mieszka I o przyjęciu chrztu. O tym wydarzeniu niestety możemy się dowiadywać jedynie ze skąpych przekazów *Kroniki* Galla Anonima i *Kroniki* Thietmara. Była, jest i pewnie jeszcze bardzo często będzie stawiana hipoteza, iż Mieszko był ochrzczony przed zaślubinami z Dąbrową, tylko że w innym obrządku. Ta hipoteza jest argumentowana poprzez zapisaną u Galla Anonima informację, iż Mieszko podczas, pogańskich wg jego, postrzyżyn przejrzał. Same postrzyżyny są nieodłączną częścią obrzędu chrztu w tradycji bizantyjskiej, również w tej samej tradycji chrzest jest nazywany „phoismos”, czyli przejrzenie (Mironowicz 2006: 32). Potwierdzeniem tej hipotezy jest brak w *Kronikach* jakichkolwiek informacji mówiących o chrzcie Mieszka I. Co jest bardzo dziwne, gdyż było to wydarzenie ogromnej rangi, szczególnie, że Mieszko I był władcą kraju z którym liczył się cesarz. *Nie wiemy* – mówi Jerzy Dowiat – *gdzie odbyła się ceremonia chrztu księcia. Nadzwyczaj oszczędne wzmianki źródłowe nie mówią nawet, czy stało się to w kraju, czy zagranicą* (Dowiat 1958: 77). U Antoniego Mironowicza możemy przeczytać: *Pierwsze wersy Roczników Krasińskich informują, że Myeschko per Cirulum et Methodium baptizatur et per Adalbertum confirmatur (Mieszko był ochrzczony przez Cyryla i Metodego, a przez Wojciecha bierzmowany). Zapis o ochrzczeniu Mieszka I przez Cyryla i Metodego i bierzmowaniu przez Wojciecha tylko na pozór ma charakter nielogiczny. Źródło to należy interpretować jako podanie dwóch różnych tradycji religijnych. Według takiej interpretacji Mieszko I został ochrzczony w obrządku metodiańskim, a bierzmowany w lacińskim przez biskupa Wojciecha* (Mironowicz 2006: 32). Ten fakt potwierdza również kronikarz ruski Nestor (zm. po 1113 r.), który pisał, że obrządek Cyryla i Metodego był przeznaczony również dla Polaków. *Opowieść o piśmie ruskim*,

której czas powstania nie jest znany, oskarżyła św. Wojciecha, zbiegłego do Polski biskupa Pragi obrządku łacińskiego, o wytępienie obrządku słowiańskiego w Polsce (Krasuski www). Potwierdzają te przypuszczenia badania archeologiczne wokół katedry poznańskiej, gdzie odnaleziono trzy misy chrzcielne, mur oddzielający nawę od prezbiterium na wzór wschodniego ikonostasu oraz dwa aneksy przy absydzie na wzór bizantyjskiego „prothesis” i pomieszczenie zwane „diakonikon”, świadczą o wschodnim charakterze najstarszego kultowego ośrodka na terenie Poznania (Mironowicz 2006: 32).

W naszej historiografii istnieje przekonanie, jakoby monety odzwierciedlały, w pewnym stopniu, stan rozwoju państwowości. Warto zauważyć, że *połowa spośród 20 zachowanych egzemplarzy monet bitych przez Bolesława Chrobrego nosi napisy cyryliczne. Jako jedyne we wczesnośredniowiecznej Polsce przekazały one niezniekształcony zapis jego imienia.* (Krasuski www).

Przyczyny przyjęcia chrztu i chrystianizacji były złożone: zewnętrzne i wewnętrzne. Sąsiedztwo ziem polskich z Czechami i Rusią musiało wpłynąć na ich strukturę wyznaniową. Wykopiska archeologiczne dostarczają nam informacji, iż świadectwa kultu słowiańskiego znajdujemy w Ostrowie Lednickim, Krakowie, Wiślicy, Przemyślu i wielu innych miastach (Mironowicz 2006: 31). Warto zwrócić uwagę na tzw. „Czarę wrocławską”, odkrytą 3 maja 1909 r. we wrocławskim kościele oo. reformatów. Naczynie jest prawdopodobnie wykonane ze złoczonego srebra metodą odkuwania od wewnątrz, rytowania i pokrywania rytów specjalną pastą. Istnieje prawdopodobieństwo, że pochodzi ze wschodniej Anatolii, Kaukazu lub zachodniego Iranu (Persji). Obecnie znajduje się ona w Galerii Rzemiosła Artystycznego Muzeum Narodowego w Krakowie (Ryniec www). Takie naczynia liturgiczne nie były wykonywane przez Kościół łaciński.

Prawdopodobnie pierwszym biskupem krakowskim był osiadły około 970 roku władca podległy jurysdykcji patriarchy bułgarskiego, również kult św. Michała, pod którego wezwaniem znajdowała się pierwsza krakowska katedra, był szczególnie popularny w Bizancjum i Bułgarii (Mironowicz 2006: 31). W Polsce, podobnie jak na początku X wieku w Państwie Morawskim, zwyciężyła zachodnia opcja chrześcijaństwa. Historycy analizują nawet możliwość istnienia na terenach Polski dwóch metropolii – łacińskiej w Gnieźnie i słowiańskiej prawdopodobnie w Krakowie. Temu mało znanemu faktowi S. Kętrzyński poświęcił specjalne studium, a wywody Kętrzyńskiego uznał za trafne F. Dvornik. Potwierdzenia możemy doszukiwać się w *Kronice* Galla Anonima i w *Kronice* Wincentego Kadłubka, oraz pośrednio w *Roczniku kapituły krakowskiej* (Mironowicz 2006: 34). A niemożliwym jest fakt by istniały dwie metropolie jednego obrządku.

Możliwe, iż zainteresowanie Krakowa Bułgarią było spowodowane przebywaniem tam polskich uczniów Metodego, wiadomo że przebywający w Bułgarii Gorazd wspierał działalność słowiańskich misjonarzy na ziemiach polskich (Łowmiański 1964: 166–171). Potwierdza to odkrycie, którego w czasach okupacji dokonał Jerzy Zathey. Odnalazł on fragmenty Kalendarza Wiślickiego, w którym doszukał się daty 17-go lipca, kiedy świętowano pamięć św. Gorazda, tak jak w Kościele bułgarskim. Tekst pochodzi z XIV wieku i autor wyciąga wniosek, że jest to pozostałość po obrządku słowiańskim z X w. (Klinger 1998: 27). *Oprócz kultu św. Gorazda (...) istniał w Krakowie kult św. Demetriosa, patrona Sołunia – miasta, w którym urodził się św. Metody* (Klinger 1998: 28).

Dyskutując o tym, czy w Polsce występowały oba obrządki, czy tylko jeden, historycy podzielili się na dwa obozy. Jedni stanowczo twierdzą, że obrządku słowiańskiego, będącego wynikiem misji Cyryła i Metodego na Morawach, w Polsce nigdy nie było i że początki chrześcijaństwa w naszym kraju wiążą się wyłącznie z obrządkiem łacińskim, przybyłym za pośrednictwem misji niemieckiej, w drugiej połowie X. Inni opowiadają się zdecydowanie za pierwszeństwem obrządku słowiańskiego na ziemiach polskich przybyłego od południowego wschodu, przez Morawy, dokąd z Bizancjum w roku 863 na wezwanie księcia Roścysława przybyli dwaj pochodzący z Salonik bracia: Konstanty i Metody, którzy nauczali w rodzimym języku słowiańskim i wprowadzili chrześcijaństwo w obrządkiem słowiańskim. Jednoznacznej diagnozy wciąż jeszcze nie można postawić. W celu szerszego spojrzenia na zagadnienie warto wziąć pod uwagę możliwość, że chrześcijaństwo na ziemiach polskich ma znacznie bogatszą tradycję aniżeli jeden nurt łaciński. Przywołane w tym tekście opinie badaczy i wyniki prac archeologicznych, nie pozwalają pominąć istnienia tradycji związanych z obrządkiem metodiańskim. Ma on za zadanie przybliżenie informacji, które są mniej znane i trudniej jest do nich dotrzeć. Uświadomienie sobie tradycji i historii religii ma fundamentalne znaczenie w poznawaniu dziejów Polski.

To opracowanie należy rozpatrywać jedynie jako swego rodzaju wstęp do dalszych badań nad wspomnianym wcześniej tematem. Badań czynionych nie w imię humanistycznego ekumenizmu, a w celu poznania własnej historii, i wspólnych korzeni wszystkich, którzy zamieszkiwali i zamieszkują tereny Polski.

BIBLIOGRAFIA

Dowiat 1958: Dowiat, J., *Chrzest Polski*, Warszawa 1958.

Klinger 1998: Klinger, J., *Nurt słowiański w początkach chrześcijaństwa polskiego*, Białystok 1998.

Mironowicz 2006: Mironowicz, A., *Kościół prawosławny w Polsce*, Białystok 2006.

Łowmiański 1964: Łowmiański, H., *Początki Polski*, t. II, Warszawa 1964.

Krasuski www: Krasuski, J., *Skąd się wzięli Lechici?*, <http://koliber.net/i/index.php> (dostęp: 09.03.2012).

Ryniec www: Ryniec, K., *Chrzest Polski dwa wieki wcześniej?*, w: *Czwarty wymiar*, <http://media.wp.pl/kat,1022945,wid,12018586,wiadomosc.html> (dostęp: 04.04.2012).